

Majda Fiksl

Vključevanje kulturne dediščine pri pouku tehnike in tehnologije na primeru raglje na vozičku

Strokovni članek

UDK 37.091.313:6

POVZETEK

Splošna človekova lastnost je ustvarjalnost, zanjo pa so potrebne nekatere sposobnosti in osebne lastnosti, ki jih ima vsak izmed nas v večji ali manjši meri. Veliko ustvarjalnosti je v izdelkih ljudske obrti, ki nas spominjajo na našo kulturno dediščino. S tem projektnim delom želim spodbuditi radovednost in domiselnost ter čut do kulturne dediščine. Prenovljen učni načrt pri tehniki in tehnologiji v osnovni šoli nam takšen način dela omogoča pri rednem pouku in izbirnih vsebinah. Učenci raziščejo gradiva in tehnologije, značilne za okolje, v katerem živijo, ter izdelajo predmete. V šolski praksi na ta način dosežke naših prednikov prenašamo na mlajše generacije. Predstavljam eno izmed takih možnosti, z željo, da bi se v pouk vnašalo čim več uporabnih izdelkov, ki so povezani z našo preteklostjo.

Ključne besede: projektno učno delo, stopnje projekta, izdelovanje ragelj na vozičku, kulturna dediščina, ustvarjalnost

Cultural heritage included in course of design and technology sampled with a rattle on wheels

ABSTRACT

Creativity is a basic human ability, but there are some capabilities and personal characteristics needed that we all more or less have. A lot of creativity is used in manufactured products and they remind us of our cultural heritage. With this project work I wish to encourage curiosity and imagination as well as a sense of cultural

heritage. Revised study plans in primary school technology classes have strengthened the work in our regular classes and elective classes. Pupils now search for the material and technologies that are typical for the environment where they are living and for the products they are creating. In this way, the accomplishments of our ancestors are transferred to younger generations through school practice. The article presents one of those possibilities. It is sincerely hoped that as many products as possible that are connected with our past will be included in our work.

Key words: project learning work, project levels, making a rattle on wheels, cultural heritage, creativity

Namesto uvoda

Šega ragljanja se je na Slovenskem ohranila v času velikega tedna, ko se je namesto zvonov oglasila velika raglja; ta je namesto »zavezanih zvonov« naznanjala dnevne ure. V Trziču v zvoniku niso imeli stolpne raglje, zato se je ob določeni uri pred cerkvijo zbrala cela četa dečkov ragljačev in od tam so v vrsti korakali po vseh mestnih ulicah. Vsak s svojo ragljo, ki so si jih izdelali sami ali pa so jim pri izdelavi pomagali očetje in tržiški mizarji. Raglje so se med seboj razlikovale – imeli so male otroške raglje, raglje na križ, raglje na kladivca in raglje na vozičku. Nekateri se še spominjajo raglje na vozičku, ki je bila glasnejša kot običajne raglje na kladivca, na križ ali otroške ragljice. Raglja na »kvadučke« je imela obliko zaboja. Po pripovedovanju so bile te raglje precej večje od običajnih ročnih, zato so jih postavili na manjši lojtrski hišni voziček. Pritrdili so jih tako, da je bila ročica za poganjanje dostopna s strani. Dva sta vlekla spredaj za ročaj, eden od fantov je zadaj porival voziček, ob njem pa je fantič poganjal ragljo s posebnim ročajem. V sprevodu po mestu so bili fantje okrog premične raglje razvrščeni kot samostojni ansambel (Kuret, 1965).

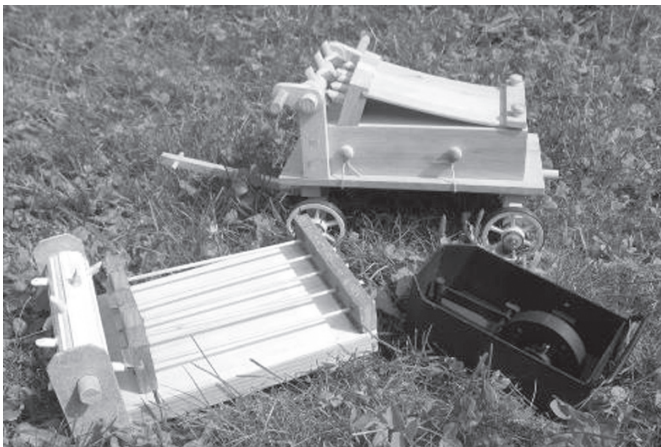
Slika 1: Raglja na vozičku
(povzeto po razglednici)

V Tržiču so ragljali od nekdanj in ta običaj se je ohranil do današnjih dni. Ker bi k ohranitvi tega običaja tudi sami radi pripomogli, smo se z učenci odločili, da izdelamo svoje raglje in sodelujemo pri ragljanju. Učenci so s tem pridobili nova tehnična znanja, ročne spretnosti in podoživeli star običaj.

Opredelitev problema

To ropotalo ima na Slovenskem različna imena: brenča, ropotec ali ropotulja, drglja, klepetec ali klepetalo, regetec, drdlca, brlivka, hrestalca, crlevka, škrtalca ali štrgotec, brlinka, drečala, klapotala ... Ragljali so v taktu: dr, drr, drrr – donelo je daleč naokoli, sledila je pavza, nato pa ponavljanje motiva (Petek, 2007).

Ragljanje je bilo že od nekdanj veliko veselje fantičev, ki so si priskrbeli različna ropotala. Tržiški ragljači so imeli raznovrstne raglje, nekatere so imele obliko lesene križa. Na taki raglji je bil pritrjen jermen, da si jo je otrok obesil okrog vratu ali čez rame. Malo vreteno so vrteli z roko. To je povzročalo tudi žulje, zato so si pri tem pomagali z rokavico, največkrat pa so ročaj ovili z blagom. Nosilec teh ragelj so rekli »križarji«. Druga vrsta ragelj so bile »kvadučke«. Imele so obliko plitvega zabojčka, preko katerega so bila pritrjena kladivca, in na koncu ozobljeno vreteno. Tudi te raglje so imele pritrjen jermen za nošenje (Šter, 2004).

Slika 2: Raglja na »kvadučke« in kovinska raglja

Zanimiva je bila glasna kovinska raglja. Z vlečenjem vozička po treh kolesih so kladivca samodejno tolkla. Vleči so jo morali le naprej, saj nazaj ni šlo. Ker je kovinska raglja povzročala preveč ropota in hrupa, so jo opustili. Manjše raglje so bile ozke in podolgovate, imele so kovinsko pero in leseno zobato vreteno z ročajem. Najmanjše so bile ragljice, pisano obarvane in v celoti lesene, nekateri so jim rekli tudi »rigeljčki« (Šter, 2004).

Za natečaj za turistični spominek občine Tržič je gospod Jernej Kosmač pripravil leseno ragljo na vozičku. Izdelek mi je bil takoj všeč in vedela sem, da bo učencem zelo zanimiv. Raglja daje tudi glasen zvok, zato jo bomo lahko večkrat uporabili tudi v športni dvorani pri navijanju za našo ekipo.

Omejitev problema

Raglje so izdelovali kolarji, večinoma pa kar sami ragljači. Material so si pripravili sami ali pa so ga kupili v bližnji trgovini. Na svoj izdelek – ragljo so bili zelo ponosni.

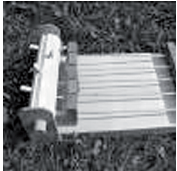
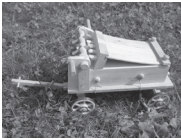

V okviru projektnega učnega dela z učenci izdelamo svoje raglje. Naš projekt obsega ogled muzeja, obrtnika in obisk ragljačev. Izdelek z učiteljevo pomočjo izdelajo in ga preizkusijo. Svoje izdelke razstavimo in aktivno sodelujemo na naslednjem ragljanju. S tem pripomoremo k večjemu zanimanju za obujanje naše kulturne dediščine v domačem kraju.

Izvedba projekta po fazah

1. faza

Motivacija za izdelek: V prvem delu projektne naloge smo si ogledali stari del mesta Tržič in ulice, kjer hodijo ragljači. Obiskali smo obrtnika in muzej ter se tako seznanili z našo kulturno dediščino, v želji, da jo čim bolj spoznamo. V muzeju smo si ogledali različne primere dobro ohranjenih starih ragelj. Ekskurzija v Tržič je bila izhodišče za nadaljevanje dela, vir idej in pobud. Učencem sem pokazala slike različnih ragelj in nekaj primerov izdelav. Takoj so bili navdušeni nad njenim zvokom. Zgodovino in navade ragljanja smo raziskali še s pomočjo računalnika in literature v knjižnici.

Odločitev za reševanje določenega problema: Odločili smo se, da bomo izdelali raglje po svojih zamislih in z njimi sodelovali na prireditvi ragljanja.

KRITERIJ/ IDEJA	Izdelek 1	Izdelek 2	Izdelek 3	Izdelek 4
				
Primernost izdelka				
Estetski videz				
Izdelek iz lesa				
Enostavnost izdelave				
Povezava delov v celoto				
Cena				
Uporabnost				
Orodje in pripomočki				
Čas izdelave				
Možnost dopolnjevanja				

Preglednica 1: Kriteriji za izdelek z različnimi predlogi ragelj

Predstavitev idej, utemeljevanje, primerjanje – odločitev: Oblikovane ideje so učenci kritično presodili in izbrali štiri najboljše: raglja na »kvadučke«, raglja na »kvadučke« na vozičku, raglja na križ in navadna ragljica, imenovana tudi »rigeljček«. Ocenili so jih po kriterijih v razpredelnici in se odločili za ragljo na »kvadučke« na vozičku. Ta raglja jim je bila od vseh najbolj všeč.

Slika 3: Popravljen in dopolnjen prototip izdelka

2. faza

Izdelava prototipa – prvi izdelek: S skupino otrok in s pomočjo obrtnika smo izdelali prototip. Najprej smo izdelali vse sestavne dele, jih nato sestavili, izdelek preizkusili ter odpravili, popravili, dopolnili in izboljšali pomanjkljivosti, ki so nas motile. Šele nato smo se lotili ustvarjanja projektnega izdelka.

Izdelava tehnične in tehnološke dokumentacije: Z učenci smo narisali delavniško in sestavno risbo ter izpolnili tehnološki list. Pri risanju sem jih opozarjala na doslednost in natančnost pri uporabi pravil tehniškega risanja.

Priprava delovnega prostora: Delovni prostor smo razdelili na več delovnih mest. Po tehnološkem listu smo pripravili:

- **Material:** debelejša deska, letve, lesena deska, čopič.
- **Orodje in pripomočke:** svinčnik, ravnilo, kotnik, merilni trak, vrtalni stroj, sveder za les fi 6, rezbarski lok, žagica, povratna žaga, lisičji rep, smirkov papir, pile, tračni brusilnik, sora, lepilo za les, šablone, čopič.

Izdelava sestavnih delov in sestavljanje: Po načrtu smo izdelali vse sestavne dele izdelka.

Preglednica 2: Delovne operacije

Vse dele smo iz načrta prerisali na les, izvrtali potrebne luknje in nato vse kose izžagali. Tako pripravljene dele smo še obrusili in jih zlepili. Ragljo smo na koncu še površinsko zaščitili. Ves čas smo skrbeli za varnost pri našem delu. Uporabljali smo predpasnik, zaščitna očala, rokavice, podlago za mizo.

Preizkus in popravki: Preizkusili smo delovanje raglje in odpravili pomanjkljivosti. Ponovno smo preizkusili končni izdelek.

3. faza

Vrednotenje dela učencev: Za vrednotenje dela učencev lahko uporabimo različne tehnike ustvarjalnega mišljenja. Učence vprašamo za mnenje o izdelovanju raglje po projektnem učnem delu. Tak način dela jim je všeč. Preverjanje učenčevih mnenj o delu je koristna informacija za učitelja o nameranih izboljšavah pri naslednjih projektnih nalogah.

Izračun cene izdelka: Cena izdelka je sestavljena iz fiksnih in spremenljivih stroškov. Spremenljivi stroški so stroški, ki so neposredno povezani z našim delom. Pri našem izračunu smo upoštevali le stroške materiala in stroške dela (Aberšek, Florjančič in Papotnik, 2004). Naredimo lahko preprost izračun ali pa ceno izdelka izračunamo s programom Kalkulacije – program za izračunavanje cen za izdelke (<http://www2.arnes.si>). Ker so učenci izdelovali raglje različnih velikosti, se je tudi cena porabljenega materiala razlikovala. V vseh primerih je bila izračunana cena v primerjavi z obrtnikovo skoraj trikrat višja, zaradi premajhne serije izdelkov, dražjega materiala, neizkušenosti učencev ... Toda na izdelek so bili učenci zelo ponosni, saj so ga izdelali sami s svojim znanjem in trudom.

Pripravili smo razstavo ragelj na šoli in v razstavnih prostorih po Trziču ter raglje predstavili v domu starejših občanov. Projekt smo zaključili z udeležbo na prireditvi ragljačev.

Namesto sklepa

Ragljanje v Trziču ni zgolj šega. Je več. Je dogodek. Šega kot dogodek, ki sega v obdobje pred drugo svetovno vojno, ko je bilo ragljanje najbolj množično zaradi velikega števila ragljačev in tehnično najbolj razvito zaradi različnih oblik ragelj, od katerih so se do danes ohranile predvsem raglje na križ in »kvadučke«. Obreda ni prekinila niti druga svetovna vojna ne obdobje po njej, čeprav uradno v tem času ragljanje ni bilo dovoljeno. V Trziču so ragljali v preteklosti in ragljamo tudi danes (Šter, 2004).

Učenci so usvojili vse delovne operacije, ki so bile potrebne za izdelavo izdelka. Ob delu so si pridobili znanje, ustvarjalne sposobnosti, razvijali ročne spretnosti, gibe rok, prstov in delovne navade. Ker pa so bili nekateri učenci preveč nenatančni pri žaganju, smo imeli pri sestavljanju kar nekaj težav. Včasih smo morali kakšen del izžagati še enkrat. Povečali smo ragljo in pozabili, da moramo povečati prav vse dele, tudi ročico za vrtenje. Ko smo pri obrtniku gledali postopek izdelave raglje, se nam je zdelo vse zelo preprosto. Izdelek nas je navdušil in zato bomo še naprej izdelovali podobne izdelke. Naslednjič bomo na šolo povabili obrtnika in skupaj z njim izdelali uporaben izdelek. Tehniški dan bomo izvedli v več različnih delavnicah in se tudi medpredmetno povezali z zgodovino, likovno vzgojo ...

Želim, da bi tudi na drugih šolah poskusili z izdelavo podobnih izdelkov, ki so povezani z našo preteklostjo, in s tem pomagali ohranjati našo bogato kulturno dediščino. Z izdelavo raglje poskusite tudi vi in se nam pridružite pri ragljanju naslednje leto. Videli boste – ne bo vam žal!

LITERATURA

Aberšek, B., Florjančič, F. in Papotnik, A. (2004). Tehnika 6. *Učbenik za pouk tehnike in tehnologije v 6. razredu devetletnega osnovnošolskega izobraževanja*. Ljubljana: DZS.

Kuret, N. (1965). *Praznično leto Slovencev*. Celje: Mohorjeva družba.

Novak, H. (1990). *Projektno učno delo, drugačna pot do znanja*. Ljubljana: DZS.

Papotnik, A. (1998). *S projektno nalogo do boljšega znanja*. Trzin: Izolit.

Petek, M. (2007). *Tržičan*. Tržič: Tisk Žnidarič.

Šter, J. (2004). *Ragljanje*. Tržič: Tržiški muzej.

Predlog posodobljenega učnega načrta tehnika in tehnologija. (2009). Pridobljeno 15. 12. 2009, s <http://info.edus.si/studijske/mod/resource/view.php?id=4173>.

Elektronski naslov: majda.fiksl@guest.arnes.si

Založniški odbor je prispevek prejel 14. 1. 2010.

Recenzentski postopek je bil zaključen 29. 3. 2010.
